

Oponentský posudek

Kniha *Mýtus o pérákovi. Městská legenda mezi folklorem a populární kulturou*, kterou Petr Janeček předkládá jako habilitační spis, byla vydána nakladatelstvím Argo v roce 2017 v edici Folkloristika. Významný český vydavatelský dům tak umožnil, aby výsostná akademická publikace oslovila co nejširší publikum. Kniha je totiž nejenom precizním badatelským výstupem, ale zároveň poutavou četbou, která má předpoklad pozitivně zasáhnout i čtenáře, pro něž problematika lidové slovesnosti, jejího výzkumu v různých dobových a sociálních kontextech a zároveň její pozice v každodenní kultuře člověka dosud mohla být neznámá.

Petr Janeček si dané téma nezvolil náhodně. Už z přehledu vývoje jeho badatelské kariéry a bibliografie plyne, že po absolvování oboru etnologie inklinoval ve své profesní orientaci ke studiu folkloru, a to zejména folkloru slovesného. Ten jej však neoslovoval jen ve svých tradičních formách, vztahujících se především k venkovu, ale i v současných prozaických projevech s akcentem na urbánní prostředí. Přidáme-li k tomu jeho postupně nabývané odborné zkušenosti zahraniční a zejména začlenění do mezinárodního folkloristického výzkumu, je logické, kterým směrem se, a to i s ohledem na stav terénu, vydal. Zcela přirozeně se obrátil k pověsti a fámě, jež lze v živém podání sledovat podstatně déle než tradiční projevy slovesného folkloru, z nichž mnohé se uzavíraly ve své každodenní funkci postupně již od počátku 20. století a některé ještě dříve.

Hned v úvodu své práce vytyčuje autor tři zastavení v čase (1945–1965–2015). Jak podotýká, jsou to „tři základní polohy nejslavnější mytické postavy českých dějin 20. století – legendárního péráka.“ (s. 15) Tedy skákajícího fantoma, který prostupuje českou lidovou tradicí od počátku 20. století až po umělecká ztvárnění v literatuře či komiksu na přelomu století 20. a 21. Kromě přiblížení hlavního hrdiny práce je však podstatné i další autorovo východisko, které je zformulováno v podtitulu *Úvodu – Kolektivní imaginace mezi folklorní komparatistikou a evropskou etnologií*. Tudy totiž z hlediska oborového zájmu vede široká cesta metodologie a kontextuální analýzy, po které se autor ubírá a v jejímž rámci sleduje péráka/Péráka v ústní tradici i literatuře.

I letmý pohled na strukturu knihy naznačuje, že přiblížení této postavy je skutečně jen jedním z plánů předkládaného textu. Po zmíněném obsáhlém

Úvodu následuje kapitola *Zrození legendy – Pérák v české komunikativní paměti*, kapitola *Fantom industriálního věku – Kulturní evoluce Péráka*, kapitola *Sociální a kulturní funkce urbánní démonologie* a kapitola *Superhrdina pro každý režim – Pérák v české kulturní paměti* (po Závěru jsou pak připojeny přílohy a seznamy, včetně anglického, německého a ruského resumé.)

Již jen z názvů jednotlivých kapitol plyne, do jak nesnadného úkolu se autor pustil, ale především jak mnohovrstevnatou práci předložil. Rozsáhlý Úvod s podkapitolami o dosavadním výzkumu fenoménu, s nastíněním oborového a teoretického zázemí práce a metodologických východisek, lze považovat za klíč ke smyslu celého textu. Autor zde dokládá jasně svou erudici, jež se opírá o vědeckou tradici folkloristiky, rozšiřuje ji však směrem ke studiu populární kultury a mediálního světa. Ostatně sám píše: „*Cílem této knihy je souhrnně představit a interpretovat fenomén českého péráka v širším historickém, geografickém, ale i sociálním a kulturním kontextu, přičemž zvláštní pozornost je věnována kontextu folklornímu a popkulturnímu.*“ (s. 16) Zajímavě vyznívají pasáže, které se věnují komunikativní paměti a kulturní paměti (s. 17), nastínění dichotomie mezi orální a literární kulturou, folklorem a populární kulturou, kolektivní a autorskou tvorbou či kulturou lidového typu a masovou kulturou (s. 17, s. 18)

Autor ukazuje, že jsou mu jasné teoretické koncepty a že dokáže s přehledem vymezit nejrůznější badatelské diskurzy, v jejichž rámci lze dané téma studovat – nikoli však s bezbřehým postmoderním přístupem, ale s jasně vytyčenou představou, kdy použité metody jsou voleny velmi promyšleně tak, aby byly nástrojem pro objasnění zkoumaného tématu. S respektem se vztahuje k oboru, který vystudoval a který zároveň obohacuje o další možnosti současného výzkumu: „*Tato kniha se [...] snaží využít dlouholeté zkušenosti folkloristické disciplíny (konkrétně pak prozaické folkloristiky a folklorní komparatistiky) s analýzou orálních textů a jejich transkulturních komparací. Na pomoc si přibírá evropskou etnologii, disciplínu zaměřenou na porozumění (evropské) každodennosti v její historické perspektivě. Jejich kombinaci považuje autor za vhodnou především díky synergickému, vzájemně se obohacujícímu efektu; obě totiž [...] sdílejí stejný předmět studia: neformální expresivní kulturu a badatelský důraz na nenápadné, neformální, každodenní, intersticiální, lokální a marginalizované kulturní projevy, kterým ostatní humanitní a sociální vědy dlouho nevěnovaly náležitou pozornost.*“ (s. 42)

V jednotlivých částech práce pak již autor postupně odkrývá postavu péráka z nejrůznějších pohledů, hledá vazby lokální, regionální i nadregionální, ukazuje, jak ve vztahu k dobovým historickým skutečnostem fungovala komunikativní

paměť a jak se formoval zkoumaný motiv v rámci paměti kulturní. Komparativní přístup aplikuje autor s každou další informací, která je s postavou skákajícího fantoma spojována, což lze vnímat jako neoddiskutovatelný přínos práce. Postupně se tak skládá obraz, který překvapuje svou plastičností a ukazuje zkoumané téma stále v nových, často nečekaných rozměrech. Autor je odkrývá v historii (viz např. podkapitola *Podskalské, holešovické a libeňské strašidlo jako vernakulární spektakl*), v zahraničních kontextech (*Pérákovi předchůdci – Springheeld Jack a Prowling Ghosts 19.století, Pérákovi souputníci, Pérákovi potomci – Hüpfemännchen v poválečném Německu*), v hledání sociálních, psychologických a kulturních podnětů pro existenci démonologických pověstí, a v neposlední řadě pak v začlenění péráka do kulturní paměti, kde se postupně stává oním hrdinou, Pérákem, jenž je inspirací pro literaturu, komiks či divadlo.

V závěru lze konstatovat, že autor nejenom výtečně zpracoval zvolené téma, ale zároveň potvrdil potenciál a společenskou důležitost oboru, v jehož rámci je práce předkládána. Habilitační práci doporučuji k dalšímu řízení.

doc. PhDr. Martina Pavlicová, CSc.

V Brně 15. 2. 2019